

УДК 811.111'373.46
DOI <https://doi.org/10.32782/fohium/2024.4.1>

ГІПЕРО-ГІПОНІМІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ: ВАРІАТИВНІСТЬ ТА ІНВАРІАНТНІСТЬ

Ольга Алієва

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID ID 0000-0003-4449-9205
olhabox@gmail.com*

Ключові слова: гіперонім,
гіпонім, квазісинонім,
семантична структура,
семантична ознака, термін,
концепт.

У пропонованому дослідженні розглянуто формування і функціонування гіперо-гіпонімічного ряду, синонімів і квазісинонімів, які входять до його складу, проаналізовано системи семантико-когнітивного синтезу концептів, які створюють структури семантичних ядер слів-термінів. Комплекси семантичних ознак виокремлювались і аналізувались, враховуючи динамічні взаємозв'язки між компонентами як в межах семантичного ядра і лексемної структури кожного окремо взятого терміна, так і між когіпонімами, а також їх зв'язки із семантичними ядрами гіперонімів. У процесі вивчення спостерігаємо і аналізуємо семантичне підґрунтя, завдяки якому слова-терміни є гіперонімами у досліджуваному ряді. Досліджено рівні семантичної структури, їх характеристики і властивості, зокрема, інваріантність, її концептуально-образну єдність і універсальні когнітивні характеристики, а також її роль у реалізації явища багатовимірності структури семантичного ядра слова-терміна. Структурі семантичного ядра притаманні характерні властивості, які водночас лежать у основі глибинних семантичних процесів у мові. Однією з основних властивостей є розгалуженість та ієрархічність структури семантичного ядра, яка створює умови для одночасного функціонування багатьох семантичних рівнів, кожен з яких обов'язково має і концептуально-образний вимір, що відбивається і на способі взаємодії інтегральних і диференційних семантичних ознак на цих рівнях. Під час дослідження цієї групи термінів маємо можливість спостерігати виокремлені семантичні явища і рівні не тільки як універсальні категорії мови, але і як складові ментальних універсалій. Досліджувані властивості семантичного ядра забезпечують для слів загальноживаної лексики і термінів перехід в інші семантичні поля і домени, і є глибинною причиною і потенціалом для розширення лексемної структури. Відзначаємо нелінійний характер зазначених семантичних процесів, що є відображенням єдності лінгвальних і екстралінгвальних аспектів. У процесі вивчення було залучено аналіз функціонування слів-термінів гіперо-гіпонімічного ряду у різних видах дискурсу, як фахового, так і міждисциплінарного.

HYPERO-HYPONYMIC CONNECTIONS: VARIABILITY AND INVARIANCE

Olha Aliieva

PhD in Philology,

Associate Professor at the Foreign Languages Department for Humanities

Lviv Ivan Franko National University

Key words: *hyperonym, hyponym, quasi-synonym, semantic structure, semantic feature, term, concept.*

The proposed study examines the formation and functioning of the hypero-hyponym range, synonyms and quasi-synonyms being part of it. Systems of semantic-cognitive concepts that create words-term semantic cores' structures have also been investigated. Dynamic interrelationships between components both within the semantic core and lexeme structure of each individual term, as well as between co-hyponyms have been involved in the analysis and extraction of semantic features' complexes. Connections between cohyponyms' and hyperonyms' semantic cores have been taken into account in this research process. In the process of study, we are observing and analyzing the semantic background due to which the words-terms are hyperonyms in the studied range. The levels of the semantic structure, their characteristics and properties, in particular, invariance, have been studied as well. Conceptual-figurative unity and universal cognitive characteristics of invariance have been investigated, as well as its role in realizing the phenomenon of multidimensionality of the word-term semantic core structure. The structure of the semantic core has characteristic properties which at the same time underlie deep semantic processes in the language. One of the main properties is the branching and hierarchy of semantic core's structure, which creates conditions for the simultaneous functioning of many semantic levels. Each researched level necessarily has a conceptual and figurative dimension, which is reflected in the way integral and differential semantic features interact. During the study of this group of terms, we have the opportunity to observe extracted semantic phenomena and levels not only as universal language categories, but also as components of mental universals. The investigated properties of the semantic core provide for words of common vocabulary and terms a transition to other semantic fields and domains. These properties are the deep reason and potential for expanding the lexeme structure. We have noted the non-linear nature of the above-mentioned semantic processes, which is a reflection of the lingual and extralingual aspects' unity. In the process of study, the analysis of the functioning of hypero-hyponymous words-terms in various types of discourse, both professional and interdisciplinary, have been involved.

Вступ. Вивчення глибинних процесів розвитку мови залишається у центрі уваги сучасних лінгвістичних і семантичних студій. Надзвичайна інформаційна насиченість галузей і сфер сучасного суспільства зумовлює складну систему взаємозв'язків, які існують як в межах окремих терміносистем, так і між ними і загальнонавчаною лексикою. Як у сучасному загальному теоретичному мовознавстві, так і у термінологічних дослідженнях особливе значення надається семасіологічним дослідженням, пов'язаним із вивченням проблеми значення і знаковості мовних одиниць, полісемії, виникнення і розвитку термінологічних смислів і формування розвинутих терміносистем. Вивченню цих питань присвячено праці К. Балдінгера, Ж. Базена, Дж. Байбі, А. Варбурга, Е.Г. Гомбріха, Р. Карнапа,

Дж. Катца, Дж. Лайонза, Дж. Лакоффа, Ч. Пірса та ін. (Baldinger, 1980; Bazin, 1986; Bybee, 2010; Gomblich, 2006; Lakoff & Johnsen, 2003). Сучасним семантичним дослідженням притаманний синтез наукових напрямів і підходів, серед яких особливу роль зараз відіграють когнітивна лінгвістика і лінгвістична семантика (Л.Талмі, Р. Ленекер та ін. (Langacker, 2008)), а також відбувається зближення та взаємодоповнення різних напрямів термінознавства. Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю вивчення семантико-лінгвістичних процесів і явищ, які безпосередньо впливають на розвиток як семантичної структури слова, так і окремих терміносистем.

Мета пропонованого дослідження – вивчення глибинних семантичних властивостей,

характеристик і структур, які лежать в основі виникнення і функціонування гіперо-гіпонімічних зв'язків.

Матеріал і методи дослідження. Методологічна основа дослідження ґрунтується на синтезі підходів лексичної семантики, когнітивної лінгвістики, методів диференційного і компонентного аналізу, аналізу лексикографічних дефініцій, контекстуального аналізу. Матеріалом дослідження слугували терміни, які формують гіперо-гіпонімічний ряд, відібрані із англомовної фахової літератури, лексикографічних джерел, електронних ресурсів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження формування і функціонування гіперо-гіпонімічних рядів, синонімів і квазісинонімів, на нашу думку, є неможливим без вивчення системи семантичного синтезу концептів, яка створює структуру семантичного ядра терміна і полісемічного слова. Розглянемо гіперо-гіпонімічний, квазісинонімічний ряд *ex libris*, *bookplate*, *supralibros*, *book rhyme*, *book curse*.

Домінуючу роль у складі семантичного ядра терміна *ex libris* відіграє синтез двох комплексів семантичних ознак: 1) «книга, бібліотека»; 2) «приналежність», «маркер приналежності». Обидва комплекси семантичних ознак для терміна *ex libris* є інтегральними, експліцитними, а також є нелінійними, тобто такими, що мають концептуально-образний вимір. Необхідно відзначити, що під час дослідження цієї групи термінів маємо можливість спостерігати семантичне явище посесивності не тільки як універсальну категорію мови, але і як складову ментальної універсалії. Експліцитна позиція комплексу семантичних ознак «приналежність», «маркер приналежності» є відмінністю від семантичного ядра терміна *bookplate* («*Alexis Foissey, of Dunkirk, removed the coronet from his ex-libris to make way for «Equality»... To these many others may be added, such as the ex-libris of «Le Prince de Beaufond,» ... One of the last ex-libris belonging to the period of the First Republic, and carrying republican emblems, is that bearing the name of Adjutant Général Villatte, who was promoted to that rank on February 5, 1799.*» (Hamilton, 2012)).

Комплекси диференційних ознак семантичного ядра терміна *ex libris* виявляють подібність із відповідними комплексами терміна *bookplate*, з тією відмінністю, що семантичний комплекс «площина» в ядрі терміна *ex libris* є імпліцитним («*Styles and periods in French ex-libris are not nearly so well defined, nor so easily recognized, as they are in British plates by the simple terms we use, such as Early English, Jacobean, Chippendale, wreath and ribbon, book-pile, library interior, etc... The collector must be on his guard against modern*

reprints from old plates, or ex-libris printed from re-engraved copper plates.» (Hamilton, 2012)).

У структурі семантичного ядра терміна *supralibros* виявляємо спільні для досліджуваного гіперо-гіпонімічного ряду комплекси ознак: 1) «книга, бібліотека»; 2) «приналежність», «маркер приналежності» (другий комплекс семантичних ознак є імпліцитним). Комплекси семантичних ознак «площина», «тверда основа», «характеристика власника суперекслібриса» є імпліцитними.

Одночасно виокремлюємо у семантичному ядрі терміна *supralibros* такі диференційні комплекси ознак, які є унікальними для досліджуваного гіперо-гіпонімічного ряду:

- семантичний комплекс ознак «на поверхні» (на поверхні обкладинки, обох сторін обкладинки, корінця), основа семантичних опозицій – «розташування». Зазначений комплекс семантичних ознак є експліцитним, і морфемно закріпленим у префіксі *supra-* («*Statuta Synodalia Herbipolensia (Würzburg c.1486), circular supralibros, with St. Kilian panel stamp on lower cover; presented by John Selden (1584-1654) in 1659.*»; «*Epistolarum D. Francisci Philelphi, ... a Preisger binding, decorated by Echter's rectangular supralibros.*» (Julius Echter von Mespelbrunn's Library, 2017));

- унікальні ступені актуалізації семантичного комплексу ознак «художнє виконання»:

- а) комплекс ознак-концептів – «виняткове художнє виконання», «наявність позолоти», «присутність (суперекслібриса) на старовинних фоліантах, книгах із цінних шляхетних родових бібліотек» («*The impressive display of the books in the Hofbibliothek inspired Johann Wilhelm Gantzhorn, Rektor und Prokanzler of the university of Würzburg..., to commission similar bindings, decorated with his armorial supralibros on covers, and the title of the book and his name gauffered in gilt letters ...*» (Julius Echter von Mespelbrunn's Library, 2017)), «антикварність», «виняткова ціна» («*Books from the Würzburg Hofbibliothek adorned by Julius Echter's supralibros and with gauffered fore-edges are found in Oxford libraries; in the British Library; in the Wellcome Library; in the National Art Library, Victoria & Albert Museum...*» (Julius Echter von Mespelbrunn's Library, 2017)), «рідкісність» («*Movable printing types invented by Gutenberg led to an increase of printed books and various public and private book collections. Many of these books contain ex-libris or supralibros that indicate ownership. Nowadays often more expensive than the book itself, these supralibros are very rare.*» (Pektaş, 2017)). Цей комплекс ознак породжує смисл «суперекслібрис на антикварних фоліантах»;

- б) комплекс семантичних ознак «урочистість», «особлива нарядність художнього виконання».

Реалізація цього комплексу ознак одночасно актуалізує імпліцитні, концептуально-образні складові «тверда обкладинка», «матеріал – пергамент або шкіра». Цей комплекс доповнюється специфічною диференційною семантичною ознакою-концептом, який відіграє ключову роль для позначуваних цим новим смислом денотатів. Цей концепт характеризується семантичними ознаками «прийнятна ціна», «товари загального вжитку високого класу». Так, виникає новий смисл «шкільні, університетські нагородні палітурки, суперекслібриси на них» (шкіряні, пергаментні і т.д., з гербом міста, коледжу, вензелем учня і т.п.) («Contemporary prize binding, red calf, gilt *supra libros* of Christ's Hospital to upper board, marbled edges... Marbled endpapers, prize bookplate to FEP...» (Antiquates at the York Book Fair, 2023));

в) унікальні для даного ряду диференційні підкомпоненти семантичного комплексу «характеристика власника книги»: «абсолютно особлива роль геральдики», до того ж, цей підкомпонент однаково інтенсивно функціонує в обох смислах; підкомпонент «абсолютно особлива роль вензелів і портретів» («Gregor Schenk's bindings for Fürstbischof Echter followed a model...: wooden boards, covered with alum-tawed pigskin, decorated by a large armorial *supralibros*, ... This *supralibros*, centred on the upper cover, ... displayed the Echter von Mespelbrunn arms (three rings), and was often accompanied by his initials (I E V M) ...» (Julius Echter von Mespelbrunn's Library, 2017)).

Отже, доходимо висновку, що наявність унікальних диференційних компонентів, які додаються до семантичного інваріантного ядра гіпероніма, зумовлює виникнення нового терміна *supralibros*. Водночас властивість інваріантності семантичного ядра, яку розглядаємо у концептуально-образній єдності, забезпечує для терміна *supralibros* перехід в інший семантичний домен, і, як наслідок – виникнення нового смислу в лексемній структурі для позначення нового денотата. Необхідно також наголосити на недискретному характері цього семантичного процесу, та на єдності лінгвальних і екстралінгвальних аспектів.

Проаналізуємо інший квазісинонім у гіперо-гіпонімічному ряді – термін *book rhyme*. У процесі дослідження виявляємо, що однією з необхідних і значущих умов для входження слова у гіперо-гіпонімічний квазісинонімічний (синонімічний) ряд є наявність спільних семантичних компонентів, а частіше – власне комплексів інтегральних, категоріальних і диференційних семантичних компонентів, які входять до складу семантичного ядра як гіпероніма, так і гіпонімів. Термін *book rhyme* (і денотат, позначуваний цим терміном) виявляє такі комплекси семантичних ознак, спільних з інваріантними ядрами гіперонімів *ex libris* і *bookplate*:

- спільна інтегральна ознака, яка є також і спільною, концептуальною основою, базою для існування усіх семантичних опозицій гіперо-гіпонімічного ряду – «книга, бібліотека», що зумовлює функціонування цих термінів в одному семантичному, термінологічному домені («*This book my name shall ever have, When I am Dead and in my Grave, When Greedy worms my Body eat and all my bones are rotten; Then you may read my name Complete and say I'm not forgotten.*» (Wright, 1896: 64); «*Come and take a choice of all my library, And so beguile thy sorrow*» (Hamilton, 1896: 54));

- інтегральні семантичні ознаки «приналежність», «маркер приналежності». Необхідно відзначити, що ці інтегральні ознаки є недискретними за своєю сутністю, і є проявом мовної та ментальної універсальності посесивності, як складного багатовимірного концепту («*Daniel Sutton, his book. Whoever takes this book away, To fine shall one shilling pay, So do not do it for fear of shame, For here you see the owner's name.*» (Hamilton, 1896: 54).

У процесі дослідження доходимо висновку, що багатовимірність структури семантичного ядра слова-терміна є його невід'ємною рисою і знаходить свій прояв на усіх стадіях як формування структури лексеми, так і функціонування окремих смислів. Так, спостерігаємо семантичне явище персоніфікації, яке виявляється нерозривно пов'язаним із симбіозом комплексів інтегральних ознак «книга, бібліотека» та «приналежність», «маркер приналежності». Продемонструємо це явище на такому прикладі: «*A book without a plate is, to me, like a child waiting to be adopted. Any man really loving a book wants to tighten his bonds with it, honor it and treat it with respect. He wants to show that he has had it as a friend, and to make it that much different from the many other copies of the same book.*» – Severn M.S., Making a Bookplate.» (Bookplates: Explanation and Inspiration, 2023). Прояв цього семантичного явища свідчить про наявність у структурі семантичного ядра (у її ієрархії) рівня міфічності, яка також належить до основних мовних і когнітивних універсальностей. Наявність цього рівня є однією з інваріантних рис семантичного ядра, що і дозволяє їй проявлятися у певних позиціях в процесі функціонування смислів у дискурсі.

Одночасно з виокремленням інтегральних семантичних ознак і комплексів, досліджуємо і виокремлюємо диференційні ознаки, які також виявляються складними семантичними комплексами-концептами:

- концепт «форма» реалізується у диференційній семантичній ознаці «коротка рима (короткий вірш)»;

- концепт «художнє оздоблення» реалізується диференційними семантичними ознаками «наявність літерних символів» і «відсутність інших

художніх зображень» (виокремлення останнього семантичного компонента є суттєвим, оскільки у процесі дослідження виявилось, що термін *book rhyme* є єдиним у зазначеному гіперо-гіпонімічному ряді, який має такий семантичний компонент у складі свого інваріантного ядра, і в характеристиках самого денотага. Решта термінів досліджуваного ряду мають у складі своїх семантичних ядер діаметрально протилежний семантичний компонент);

- семантичний «вузол», в якому може актуалізуватися один з двох комплексів диференційних ознак: а) «попередження, пересторога проти крадіжок» («*He who steals this book by theft or force or deceit, Behold the Greek letter awaits him for his deserts.*» (Allen, 1896: 5)); б) «ідентифікація власника книги» (*identification book rhyme* – наприклад, «*Mary Calvert her booke God Give her Grace therein to loke & not to looke but understand that larning is better than welth & lands.*» (Carlander, 1896: 43)). Цікавим виявився той факт, що мовна універсальність – концепт «*посесивність*» – реалізується одночасно і в інтегральних, і в диференційних семантичних ознаках, що свідчить про недискретність як самих семантичних ознак і їх комплексів, так і мовної і ментальної універсальності, а також про нелінійність і багатовимірність структури самого семантичного ядра слова, і терміна, зокрема.

Обидва вищезазначених комплекси семантичних диференційних ознак ((а) і (б)) функціонують одночасно з системою конотативних семантичних ознак різного ступеня інтенсивності («загроза» різної сили і характеру – від побутової до релігійної – «*He that doth this Book Steal May he never taste good ale, And who ever takes this Book away, In a ditch may dye, I Harty pray I say.*» (Book Rhyme, 1896: 128), «*If this book you steal away, What will you say On Judgment Day?*» (Ex-Libris Bookplates and Poems, 2011); різноплановий «опис (характеристика) власника книги», різний ступінь емоційного забарвлення і т.д. – «*Soon will my Glass of Life be run, And with it all my Joys and Sorrows gone: Then I no more shall feel Love's cruel Fire, But cold and peaceful to the Grave retire: No more shall weep for the licentious Wrongs Of Judgments rash or Scourge of sland'rous Tongues.*» (Wright, 1896: 64), «*Read and return, nor others goods disperse, Be you the wiser, and the Book no worse.*» (Southey Book-plates, 1896: 26), «*Old wood to burn, old wine to drink, Old friends to trust, old books to read.*» (Hamilton, 1896: 54)).

Спостерігаємо цікавий прояв рівня персоніфікації і міфічності у структурі семантичного ядра терміна *book curse*. Саме виникнення цього терміна відбувається власне завдяки наявності рівня міфічності (в тому числі і як мовної, і ментальної універсальності – переконання у тому, що певний вислів (у випадку терміна *book curse* – прокляття) може безпосередньо вплинути на потенційного

злодія і захистити книги від крадіжки. До того ж, сама книга теж персоніфікується – в давні часи людину, яка вкрала книгу, прирівнювали до вбивці та богохульника (як наслідок цієї персоніфікації, міфологізації книги – наявність у семантичному ядрі терміна *book curse* семантичних компонентів високого ступеня негативної конотативної насиченості – «*наявність в екслібрисі book curse погрози відлучення від церкви*» та «*наявність анафемі*»)). Отже, спостерігаємо, що семантичне ядро слова *book*, як складової терміна *book curse*, має інтенсивно виражений міфічний рівень, який водночас підсилює інтенсивність реалізації цього рівня як у другій складовій – слові *curse*, так і у самому терміні *book curse*. Спостерігаємо не просто механічне «складання» семантичних ядер у словосполученні, а власне їх «симбіоз», що знову підтверджує багатовимірність структури семантичного ядра слова-терміна. До того ж, все це знаходить свій вираз і екстралінгвально (відповідний вигляд зображень на екслібрисі *book curse*) («*Black is the raven...black is the rook...blacker the child...who steals this book...Some book curses are incredibly detailed and intense, other are more playful, like the bookplate you see above. The plate is pasted inside Littleton Castle: and other tales, written by Mrs. M.H. Spielmann and illustrated by Arthur Rackham in 1903.*» (Cursed Books, 2019)). Проілюструємо реалізацію зазначених явищ – *book curse* у книзі середини XIV ст., яка змінила свого власника законним шляхом (її купив єпископ), але вже мала книжкове прокляття *book curse* попередньої власниці, і єпископ був вимушений доповнити текст *book curse*. Повний текст цього прикладу *book curse*: «*This book belongs to Sc. Mary of Robert's Bridge; whoever steals it, or sells it. or takes it away from this house in any way, or injures it, let him be anathema-maranatha... I, John, bishop of Exeter, do nor know where the said house is: I did not steal this book, but got it lawfully.*» (Patra, 2023).

У процесі дослідження виявляємо цікаву градацію характеру і насиченості конотативних семантичних ознак (необхідно зазначити, що це – ознаки-концепти) у семантичних ядрах квазісинонімів і гіперонімів: а) комплекс ознак-концептів «*винятковість (рідкісність)*», «*атрибут особливої розкоші*», «*атрибут абсолютно особливого соціального статусу (абсолютна елітність)*» (*supralibros* – смисл «*фоліанти*»); б) комплекс семантичних ознак «*атрибут урочистості*», «*імітація багатства, розкоші*», «*відносна (частково обмежена) доступність*» (*supralibros* – смисл «*нагородні грамоти*»); в) особливий тип «нейтральності» конотації, коли, поряд із нейтральною конотацією, у структурі семантичного ядра терміна може активізуватися будь-яка з ознак «шкали» конотативності. Цікавим є те,

що гіперонімам *bookplate* і *ex libris* притаманний саме такий тип конотативної ознаки. У цій категорії виявляємо також термін *book rhyme*; г) семантична конотативна ознака-концепт «відверто жахливий, негативний характер» (термін *book curse*).

У процесі вивчення спостерігаємо і аналізуємо семантичне підґрунтя, завдяки якому саме слова-терміни *ex libris* і *bookplate* є гіперонімами у досліджуваному ряді, та їх взаємозв'язки із когіпонімами, а також між усіма квазісинонімами і синонімами ряду.

Висновки. Дослідження гіперо-гіпонімічних рядів потребує, на нашу думку, прийняття до уваги різноманітних аспектів семантичних процесів, які беруть участь у формуванні як лексемної структури полісемічного слова, так і самого синонімічного (квазісинонімічного) ряду. Виявлення і аналіз структури семантичного ядра слова-терміна є невід'ємною частиною такого дослідження. Зазначеній структурі притаманні характерні властивості, які водночас лежать у основі глибинних семантичних процесів у мові. Однією з основних властивостей є розгалуженість та ієрархічність структури семантичного ядра, яка передбачає одночасне функціонування багатьох семантичних рівнів, які обов'язково мають і концептуально-образний вимір, що відбивається і на способі взаємодії інтегральних і диференційних семантичних ознак на цих рівнях. Властивість інваріантності, як складне когнітивне явище, є іншою невід'ємною частиною багатокомпонентності, оскільки концептуально-образна інваріантна модель, яка постійно коригується додаванням диференційних семантичних ознак і, одночасно, зміною основ семантичних опозицій, надає смисловій структурі слова-терміна можливості для постійного розширення, а також, і в поєднанні з іншими інваріантними моделями, створює можливості для утворення нових термінів і слів загальноживаної лексики. Така взаємодія семантичних аспектів знаходить своє відображення і у структурі і функціонуванні окремих терміносистем, у їх зв'язках із загальноживаною лексикою. Поєднання зазначених аспектів дослідження може створювати додаткові можливості для збагачення підходів до вивчення і викладання семасіологічних процесів і явищ, та їх ролі у розвитку мови. Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у поглибленні аналізу семантичних явищ і факторів, що є підґрунтям процесів термінотворення і розвитку як окремих мовних підсистем, так і їх взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Allen C.D. American Notes. *Journal of the Ex Libris Society*. 1896. Vol. 6. P. 2 – 10.
2. Antiquates at the York Book Fair. 2023, September. URL: <https://antiquates.co.uk/rare-books/>
3. category/9/Fine+Bindings?orderby=author&page=5 (дата звернення: 18.02.2024)
4. Baldinger K. *Semantic Theory. Towards a Modern Semantics*. New York, 1980. 320 p.
5. Bazin G. *Histoire de l'histoire de l'art: de Vasari à nos jours*. Paris: Albin Michel, 1986. 652 p.
6. Book Rhyme. *Journal of the Ex Libris Society*. 1896. Vol. 6. P. 128 – 135.
7. Bookplates: Explanation and Inspiration. 2023, June. URL: <https://www.bklynlibrary.org/blog/2023/06/29/bookplates-explanation> (дата звернення: 18.02.2024)
8. Bybee J. *Language, Usage and Cognition*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. 252 p.
9. Carlander C.M. Book Rhyme. *Journal of the Ex Libris Society*. 1896. Vol. 6. P. 35 – 44.
10. Collins English Dictionary. New York, 2006. URL: https://www.abbey.com/en-ee/translation_dictionary (дата звернення 20.02.2024).
11. Cursed Books. 2019, October. URL: <https://popgoesthepage.princeton.edu/book-curses/> (дата звернення: 22.02.2024)
12. Ex-Libris Bookplates and Poems. 2011, January. URL: <https://www.worldturndupside.com/2011/01/ex-libris-bookplates-and-poems.html> (дата звернення: 22.02.2024)
13. Gombrich E. H. *The Story of Art*. London, Oxford, New York: Phaidon Publishers Inc., 2006. 1064 p.
14. Hamilton W. French Book-plates. 2012. URL: <https://www.gutenberg.org/files/41620/41620-h/41620-h.htm> (дата звернення: 12.02.2024)
15. Hamilton W. The Earliest French Armorial Bookplate. *Journal of the Ex Libris Society*. 1896. Vol. 6. P. 52 – 55.
16. Julius Echter von Mespelbrunn's Library. 2017. URL: <https://www.robinhalwas.com/n03-julius-echter-von-mespelbrunn> (дата звернення: 15.02.2024)
17. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors we live by*. London, 2003. 256 p.
18. Langacker R. *Cognitive Grammar: A Basic Introduction*. New York, 2008. 584 p.
19. Patra S. Read with Caution: a History of Book Curses. 2023, September. URL: <https://bookriot.com/a-history-of-book-curses/> (дата звернення: 22.02.2024)
20. Pektaş Ö. Supralibros. *Exlibrist. International Journal of Ex-libris*. 2017.
21. Southey Book-plates. *Journal of the Ex Libris Society*. 1896. Vol. 6. P. 23 – 26.
22. Vol. 3. Iss. 6. URL: <http://www.aed.org.tr/wp-content/uploads/2017/02/Hatice-Oz-Makale-ING.pdf> (дата звернення: 25.02.2024)
23. Wright W.H. Coffin Book-plates. *Journal of the Ex Libris Society*. 1896. Vol. 6. P. 23 – 26.